

gradvis hen imod den integration, som blev en realitet i 1930'erne, og rådets faktiske adfærd i 20'erne, hvor netop uafhængighed af statsmagten under devisen om »kræfternes frie spil« var landbrugets adelsmærke, vurderes derfor negativt, hvilket ikke forekommer rimeligt, intentionerne, rådets sammensætning og ikke mindst medlemmernes referenceramme taget i betragtning.

Er det således ikke lykkedes at skabe en overbevisende argumentation og bevisførelse for afhandlingens tese, må det dog understreges, at der med publiceringen af dette omfattende materiale er bragt megen og solid viden om landbrugets erhvervspolitiske forhold, herunder ikke mindst forholdet inden for og mellem organisationerne, i perioden 1919-33 for dagen, og bogen vil derfor utvivlsomt komme til at stå som en af de grundpiller, som den fremtidige forskning vil kunne bygge videre på, og som de bredere anlagte fremstillinger nok vil lade sig inspirere af. Det sidste er så meget mere ønskeligt, som afhandlingen i sin fremstilling ikke alle steder er lige let tilgængelig. Som læser hæmmes man undertiden af forfatterens trang til omsiggribende sætningskonstruktioner, der ikke altid virker fremmede for forståelsen. Endvidere ville nogle afsnit nok have vundet i læselighed ved en vis stramning af teksten. Disse forhold gør sammen med typografien og bogens omfang afhandlingen noget tung at læse, og interesserede ikke-faghistorikere vil måske også af denne grund beklage, at det afsluttende kapitel kun findes på engelsk. En dansk konklusion havde været en rimelig, men måske fordyrende service.

Torben Hansgaard

Kurt Sørensen (red.): *Venstre. 50 år for folkestyret*. (Forlaget Liberal, 1979). 324 s. 195 kr.

Når bortses fra de tidligste jubilæumsskrifter, som ofte blev udarbejdet af centrale politiske aktører, er danske organisationers jubilæumsværker sjældent af større værdi for forskningen. Tilkomstsituationen påtvinger forfatterne særlige hensyn, der trækker fremstillingsform og indhold i retning af det udglattende og ukontroversielle; »de onde«, »taberne« får en kortfattet omtale, om nogen, mens organisationens trofaste stok gennem tiden som et minimum skal nævnes ved navn. Personcentrering fører sjældent til en spændende og frugtbar fremstilling.

Partiet Venstre har gjort et behjertat forsøg på at komme ud over denne form. I 1979 var det 50 år siden Venstres Landsorganisation blev stiftet, og i den anledning har man ladet udarbejde en bog om Venstre-organisationernes historie. Man fristes til at sige to bøger, for værket falder i to skarpt adskilte dele, der kun holdes sammen af det solide lærredsbinding.

Den største halvdel af fremstillingen består af nogle ret så traditionelle skildringer af organisationshistorien efter 1929, skrevet af hhv. redaktør H. C. Clausen, lektor Holger Sørensen og partisekretær Kurt Sørensen. Her findes de sædvanlige ingredienser: anekdoter, spredte statistiske oplysninger, uddrag af mødeberetninger o.s.v. Organisationens tillidsmænd og dens »høvdinge« får sædvanlig positiv omtale, mens de forskellige afvigere – for Venstres vedkommende jo ikke så få – får deres summariske dom. Lederskifterne beskrives på en sådan måde, at læseren har svært ved at forstå, hvorfor

og hvordan skiftet egentlig skete. Oppositionsbevægelserne omtales vel, men man savner en analyse af deres årsager og deres virkninger på organisationen. Det faldende medlemstal – en halvering siden 1950 – beskrives, men man savner en dybere analyse, bl.a. af den virkning på medlemstal og -sammensætning, der udgik fra Liberal Debat-oprøret.

Som helhed er disse kapitler om de sidste 50 års organisationshistorie kun af begrænset værdi for historikere og politologer. Et yderst slet emneregister og fraværet af et navneregister gør det i øvrigt ret så besværligt at udnytte fremstillingen.

Heldigvis har bogen også en anden halvdel, der handler om noget andet. Man har haft den lykkelige idé at bede tre historikere give en fremstilling af nogle udvalgte aspekter af organisationshistorien frem til 1929. Her får læseren virkelig valuta for pengene. Om disse første 130 sider så kan berettige, at man må af med 195 kroner for hele værket, er en helt anden sag.

Overarkivar Erik Stig Jørgensen lægger ud med en veldisponeret oversigt over den politiske aktivitet og organisation i landbefolkningen i perioden 1835-1866. Fra denne periode findes ikke meget primært materiale at bygge på, og en egentlig analyse, byggede på dagspressen m.v., er endnu ikke foretaget. Kapitlet bliver derfor overvejende en statusopgørelse, hvor vægten ligger på en beskrivelse af organisationsledelserne og deres forskellige forsøg på at mobilisere bondestanden. Erik Stig Jørgensen betoner netop, at begrebet bondestand er en levende realitet langt op i det 19. århundrede.

Lektor Knud Larsen har påtaget sig at beskrive Venstre-organisationernes udvikling i den følgende periode frem til 1929. I modsætning til andre historikere, der har beskæftiget sig med Ven-

stres tidligere historie, argumenterer han med kraft for den tese, at Venstrevælgerne var organiserede i et betydeligt omfang, og at organisationerne var hensigtsmæssige og tilstrækkelige under de givne politiske vilkår. Her som andre steder i bogen føles savnet af et sædvanligt noteapparat, – det kunne have lettet vurderingen af tenses bærekraft.

Knud Larsen er ikke så meget interesseret i den organisatoriske og politisk relevante mobilisering, der skete gennem andelsbevægelsens og andre landboorganisationers forskellige forgreninger. Den er også vigtig, men i dette kapitel må det selvsagt blive partiorganisationen, der fokuseres på. Han gør selv omhyggeligt rede for indsnævringen i perspektivet og dens betydning for konklusionerne. Man skelner i parti-litteraturen ofte mellem det moderne masseparti og det løsere organiserede ramme- eller valgkomiteparti. Sondringen er nyttig, men har samtidig sine begrænsninger. Virkeligheden lader sig ikke altid indfange så let. Venstres tidlige organisationshistorie belyser dette godt. Vel havde partiet ikke en centraliseret landsorganisation, men dette betød ikke, at der manglede organisationer af vælgere, som stod i forbindelse med rigsdagspolitikken. Endnu vigtigere er det måske, at der mellem en række af Venstres ledende politikere og vælgere rundt i landet var opbygget et stærkt uformelt kommunikationsnetværk, gennem hvilket mange af et moderne partis funktioner kom til udførelse. Når Knud Larsen f.eks. et sted taler om Bergs agitation og hævder, at Berg var »ret sikkert forankret i en organisation, som måske kun han selv og hans nærmeste havde et intimere kendskab til, men som fungerede«, så har han givetvis fat i noget helt fundamentalt. Et lignende netværk var Høgsbro pla-

ceret i; man kan genfinde det hos mange af de øvrige ledere, og – hvad der måske er nok så vigtigt – også hos mændene i andet geled. Denne iagttagelse implicerer, at en videre undersøgelse af Venstres organisationshistorie må omfatte ikke bare en efterforskning af opkomsten og eksistensen af egentlige, formaliserede organisationer på forskellige niveauer, men også udviklingen af kommunikationsnetværker, deres grad af stabilitet, og graden af overlapning mellem dem.

Professor Niels Thomsen har bidraget med to kapitler. I det ene behandler han Venstre-bladenes fremvækst, deres arbejdsbetingelser, og deres bidrag til Venstres organisatoriske liv. Når Niels Thomsen skriver om presseforhold, er der altid tale om en kyndig og facetteret fremstilling og en fremstilling, der peger på de mange uløste forskningsopgaver. Enhver historiestuderende, der tænker på at skrive speciale om nyere dansk historie, burde kaste et blik på Niels Thomsons katalog over spændende og centrale emner. Skal man kritisere noget, må det være den manglende sammenkædning mellem Knud Larsens og Niels Thomsons delanalyser.

Niels Thomsen har også skrevet et kapitel om Venstres vælgere 1870-1930. Uden at forklejne de øvrige forfatteres bidrag må man fremhæve denne analyse. Den er ikke letlæst, dertil indeholder den for mange detaljer, for mange komplicerede beregninger og tabeller, for mange eksplicite og implicite metodiske overvejelser. Men den er spændende, fordi forfatteren har påtaget sig at bidrage til løsningen af en principielt uløselig opgave. På grund af valgmadens struktur og valgstatistikens opbygning kan man som bekendt kun i beskedent omfang få kendskab til den enkelte vælgers adfærd i denne periode. Man kan som

historiker eller politisk sociolog opstille en liste over de oplysninger, man gerne ville være i besiddelse af, og som nutidens vælgeradfærdsundersøgelser kan fremskaffe, men kun en brøkdel af informationerne kan rekonstrueres på et historisk materiale.

Tidligere har Vagn Dybdahl og Erik Høgh søgt at studere vælgeradfærd i slutningen af det 19. århundrede ved hjælp af nogle af de bevarede stemmelister. Niels Thomsen har valgt at holde sig til selve valgstatistikken, som han på forskellig måde bearbejder og omstrukturerer. Blandt hans resultater må fremhæves påvisningen af, at valgdeltagelsen i virkeligheden var højere end normalt antaget, og at den også var jævner fordelt på land og by, end man ville få indtryk af, såfremt man alene læste den rå valgstatistik. Konklusionen holder, men man kunne ønske sig, at Thomsen her havde givet sig tid til at påvise, i hvilket omfang valgdeltagelsen rent faktisk varierer med graden af »kamp« i opstillingskredsen.

Lige så interessant er påvisningen af, at den samlede oppositions fremgang op mod århundredskiftet overvejende var en funktion af bybefolkningens vækst og af radikaliseringen af vælgerne i byerne. Denne konklusion hviler på nogle statistiske rekonstruktioner, som nok vil give anledning til metodiske indsigelser. Spørgsmålet er imidlertid, om ikke denne og andre konklusioner i Niels Thomsons analyser vil vise sig resistente over for kritik.

Det turde være klart, at de tre historikers bidrag til denne bog får den til at hæve sig over gennemsnittet for parti-festskrifter. Her er tale om arbejds-papirer fra igangværende forskning, og det er just dette, der gør læsningen spændende. Man savner en behandling af vigtige sider af Venstres historie, først og fremmest en behandling af den politiske organisations sammenkobling

med de folkelige bevægelser på landet, men det, man får, er vigtige brikker til den store mosaik.

Mogens N. Pedersen

Flemming B. Muus: »Gjort Gerning«
I-II. (Berlinske Forlag, 1979).

I en engelsk antologi, »Special Operations«, der beskæftiger sig med episoder i europæisk modstandskamp, hvor agenter fra den britiske organisation, »Special Operations Executive«, var indblandet, har forfatteren Patrick Howarth i sin introduktion til antologien gjort denne bemærkning om en række faldskærmsledere, udsendt til kontinentet fra britiske flyvepladser: »Young men, who in some cases had originally been dispatched to occupied territories primarily as instructors in elementary forms of demolition, suddenly acquired consular or even ambassadorial responsibilities without either diplomatic experience or diplomatic amenities. In meeting these responsibilities they too, in the overwhelming majority of cases, showed the flexibility and adaptability which accounted for so much of the success of the whole organization«.

Ordene er direkte møntet på en række faldskærmschefer, der opererede i Balkanområdet – Woodhouse, MacLean og Deakin – men de passer som hånd i handske på den danske faldskærmschef, Fl. B. Muus. Han blev den 11. marts 1943 faldskærmslandet i Danmark for at varetage en praktisk, operativ opgave – ledelsen af nedkastninger i Jylland – men placerede sig efter få dage i København, hvor han på kort tid blev et vigtigt centrum for både den modstandspolitiske og den almen-politiske udvikling i landet. At han som faldskærmschef kom til at overvåge SOE's operationer i Danmark, og at han fra september 1943

blev optaget i Danmarks Frihedsråd, blev kun den ene side af hans mange-strengede aktivitet. Den anden side blev hans kontakter til ledende politikere og officerer. Afgørende for dem og for hans egen stilling var det, at han i en situation, hvor normale dansk-britiske relationer ikke eksisterede, var og blev betragtet som britisk repræsentant i Danmark, og især at han i afgørende situationer havde monopol på kommunikationen København-London og vice versa, en stilling han fastholdt, til han i december 1944 måtte forlade landet. Dermed gav han – utilsigtet fra London – sig selv en placering og sin position en dimension, der ikke var forudset af hans chefer i London, selv om de både billigede og applauderede den. Han fik politisk indflydelse, både hjemme og måske især i London. Hvor meget kan diskuteres.

Enten man nu vil acceptere eller anfægte Howarths parallellisering med konsuler eller ambassadører, lader det sig ikke anfægte, at Muus i den ejendommelige og udefinerbare stilling, han gav sin mission, viste netop den fleksibilitet og tilpasningsevne, Howarth peger på, og at han derfor i de hektiske måneder 1943-44 fik lejlighed til at påvirke udviklingen. I den forstand kan han lignedes med sine kolleger på Balkan som i øvrigt også med fæller andre steder på kontinentet. Mere eller mindre kom de til at påvirke britisk politik.

Fl. B. Muus' 2-binds erindringsværk, »Gjort Gerning«, er derfor indiskutabelt et vægtigt kildeskrift til dansk historie. Store partier af værket beretter om globetrotteren Fl. B. Muus og har kun perifert historisk interesse, men en hovedstol beretter om faldskærmschefen og hans arbejde. Man kan imidlertid kun beklage, at Muus ikke har arbejdet tættere med denne del af værket. Stort set drejer det sig om et gen-